

15 AUGUSTUS 1913.

AFLEVERING 8.

NADRUK VERBODEN.

REDACTIE:

E. HEIMANS, AMSTERDAM,
JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE:

JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATRICE:

A. W. L. VERSLUYS—POELMAN,
2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 4.80.

DE OORWORMEN.

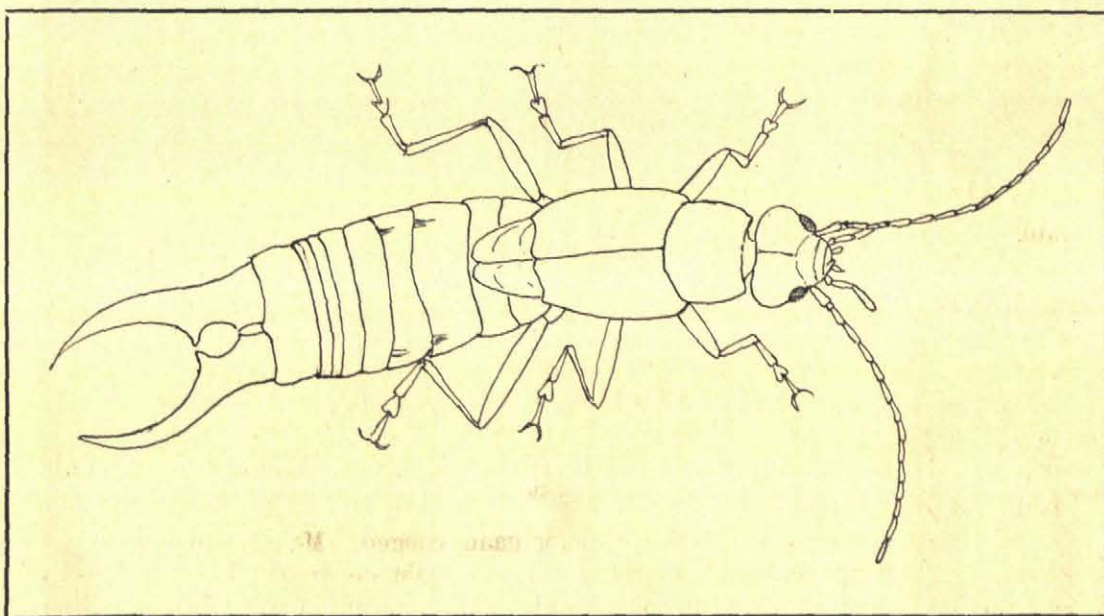
E zijn werkelijk wel een beetje griezellig, maar lang zoo erg niet als hun roep. En zoover ik weet, hebben ze nog nooit iemands oor bedorven. Eerst dezer dagen heb ik voor 't eerst van mijn leven iemand ontmoet, die werkelijk een oorworm in zijn oor gehad heeft. Hij was toen nog een kwajongen en na een dag ravottens buiten kreeg hij in zijn linkeroor niet suizingen, maar allerlei afgrijselijke knetterende en donderende geluiden. Ze hebben er toen een watje met eau de cologne in gestopt en dat hielp dadelijk. Toen ze den volgenden morgen het watje uit het oor haalden, kwam de oorworm mee zoo dood als een pier.

Inderdaad zijn er buiten de parasieten maar heel weinig insecten, die in je kleeren, in je ooren of in je haar kruipen. Ze loopen wel over je heen, maar daar blijft 't meestal bij. De Franschen met hun perce-oreille overdrijven verschrikkelijk, ons trommelvlies is heusch geen zeepbel en de oorworm is noch met zijn kaken, noch met zijn tangen in staat, om er ietsel aan toe te brengen. Een medicus, die ik over deze dingen sprak, meende, dat een oorworm als hij lang in een oor rondartelde, er wel eens een ontsteking zou kunnen veroorzaken.

Wel, ik heb nog al veel oorwormen gehanteerd, en om 't juiste van de zaak

te weten te krijgen, heb ik dezer dagen heel veel oude, sterke oorwormmannetjes en wijfjes lastig gevallen, om ze tot bijten en knijpen te krijgen. Nu, met hun kaken konden ze in 't geheel geen vat krijgen op mijn huid; alleen kon een groote man met zijn tangen eventjes zoo knijpen, dat ik 't voelde, maar pijn deed het niet. Je kunt ze dan ook gerust beetpakken, je hebt alleen het kleine griezeligheidje te overwinnen, dat ze een beetje vettig aanvoelen, net als hun verwanten, de kakkerlakken. Die vettigheid is wellicht afkomstig van een paar stel klieren, die ge als donkere, glimmende dikkigheidjes aan den derden en vierden achterlijfsring kunt opmerken. Die klieren worden wel eens als „stinkklieren“ gedoodverfd, maar dat is alweer overdrijving.

De oorworm, die we in deze dagen overal aantreffen, waar hij niet mag

De Oorworm, *Forficula auricularia* (X 6).

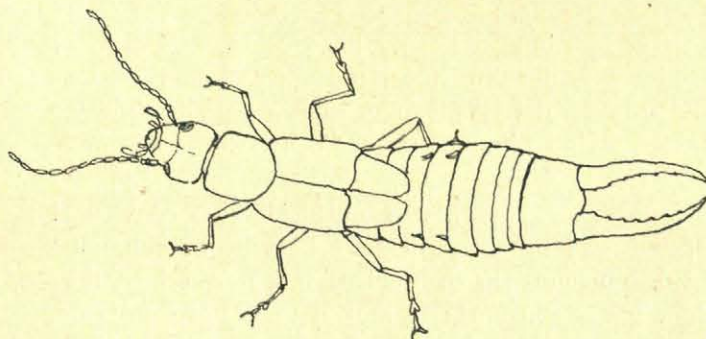
wezen, is in negen-en-negentig van de honderd gevallen de gewone oorworm, *Forficula auricularia*, letterlijk vertaald, het tangetjes dragend dier, dat iets met ooren heeft uit te staan. Als ik er wat hebben wil, dan keer ik in den tuin maar een plankje of een steen om, daar zitten ze bij dozijnen in 't donker en wel ongeveer zesmaal zooveel mannetjes als wijfjes.

De mannetjes zijn gemakkelijk te kennen aan hun groote gebogen tangen die aan de binnenzijde twee tanden hebben. Bij de wijfjes zijn de tangen bijna recht, de binnenzijden liggen vlak tegen elkander aan. De grootte en vorm van die tangen is bij verschillende individuen weer zeer verschillend en heel dikwijls, vooral bij de wijfjes is de eene tang grooter dan de andere. Er worden zelfs

twee vormen van mannetjes onderscheiden: de forma cyclolabia, waarbij de tangen zoo sterk gekromd zijn dat de ruimte die zij omsluiten een cirkel is en de forma macrolabia, waar de langere en flauwer gebogen tangen een ellips of een eirond omgrenzen. Ook zult ge er wel eens vinden, waarbij de eene tang mannelijk, de andere vrouwelijk is. Door al deze bijzonderheden kan een oorwormenverzameling nog interessant genoeg worden.

Een zeer bijzondere functie van die tangen kreeg ik verleden week met eigen oogen te zien en dat was een heel buitenkansje. Een gewone groote oorworm kwam in mijn studeerkamer binnenvliegen op 't electrisch licht af. 't Is toch eigenlijk iets heel bijzonders, dat de dieren, die overdag het zonlicht schuwen, in den nacht onweerstaanbaar door kunstlicht worden aangetrokken. Nu vliegen de gewone oorwormen zoo goed als nooit en de aantrekking die 't licht op hen uitoefent, uit zich meestal alleen daarin, dat ze — als ze in huis aanwezig zijn, 's avonds tegen lichte wanden en lichte gordijnen omhoog kruipen. Maar deze eenling kwam nu van buiten aanvliegen en plofte neer op een stuk wit papier.

Eerst dacht ik met de kleine oorworm, *Labia minor*, te doen te hebben, want die vliegt 's avonds en ook overdag nog al tamelijk druk, n.l. in streken, waar hij niet zeldzaam is, zooals bij ons. Maar de grootte en de gebogen tangen wezen dadelijk uit, dat 't wel degelijk *Forficula* was.

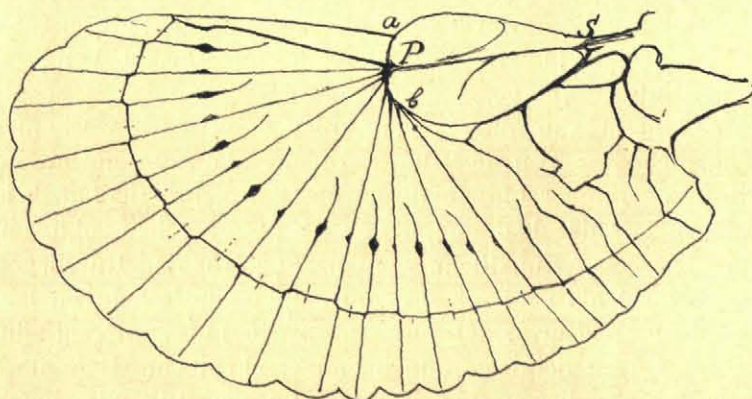

De Kleine Oorworm, *Labia minor* (× 6).

Hij zat nauwelijks, of hij wou alweer gaan vliegen. Met een allervreemdste gebaar boog hij zijn tangen rugwaarts op, greep met de punten een tip van de eene achtervleugel, die allerkunstigst gevouwen voor 't grootste deel onder de korte leerachtige voorvleugel geborgen lag en spreidde nu heel mooi het iriseerende wiekje uit, dat nu wel zoo lang bleek als 't heele achterlijf van 't dier zelf. Daarna werd de tweede vleugel op dezelfde manier uitgespreid en toen vouwde hij ze weer allebei dicht en ging over de tafel rond loopen, net als een gewone oorworm.

Nu heb ik bij vele oorwormen geprobeerd, om met een fijn tangetje uit mijn instrumentendoos ook een hunner vleugels te ontfouwen, want 't is allerprachtigst, om te zien. Maar 't gaat zeer moeilijk en eerst na veel getob krijg ik zoo'n vleugel uitgespreid. Het loont echter de moeite wel. De waaiermakers zouden er veel van kunnen leeren. Tot nog toe hebben zij alleen maar sprinkhanen-waaiers gefabriceerd, maar een oorworm-waaijer is veel kunstiger en voordeliger, want die kan nog weer eens in de lengte worden saamgevouwen. Ik hoop, dat

de beide teekeningen, die ik hierbij voeg, u er een denkbeeld van kunnen verschaffen, hoe zoo'n vleugel eigenlijk is ingericht. Alleen om die vleugels is

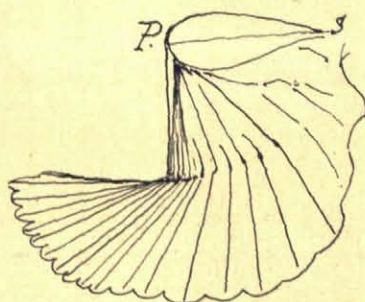
Oorwormvleugel.

een oorworm het bekijken al dubbel waard.

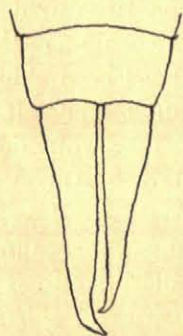
Wie behoorlijk rekenschap kan geven van den bouw en de werking van een oorwormvleugel, kan zich er op beroemen, een aardige bijdrage tot de kennis der insecten te hebben geleverd. Ik voor mij

ben er nog lang niet mee in 't reine. Wie mijn teekening vergelijkt met die van Oudemans in zijn Nederlandsche Insecten zal belangrijke verschillen bespeuren, maar ik twijfel er niet aan of een geduldige vlijtige lezer zal wel binnenkort met een betere aankomen.

Het belangrijkste punt is P en als je dat eenmaal beet hebt, dan ontplooit zich de vleugel opeens zeer prachtig, maar 't kost heel veel handigheid, om hem zoo te houden, wat nog 't best lukt door gauw een speld te steken in 't bovenste veld. Wordt nu de vleugel opgevouwen, dan zwaaien de negen groote lengte aderen, die bij P samen komen waaierachtig naar elkaar toe, terwijl ze tegelijk een

De vleugel, bijna open.

Ongelijke tangen bij wijfjes-oorworm.

knik krijgen, ongeveer in 't midden waar die verbrede plekjes zitten. Dan vouwt zich de vleugel benedenwaarts langs de lijn a b en 't gedeelte rondom de vijfhoekige cel, dat niet deel neemt aan de waaierbeweging, wordt ook geplooid. Ten slotte klapt het dikke bovenstuk langs de lijn P S om en daarmee is het vleugelvlak tot op ongeveer een vijftigste van zijn oppervlak teruggebracht; dat is mooier dan de duurste waaier.

Ge zult ook wel oorwormen vinden zonder eenig spoor van vleugels; dat zijn de larven.

De eieren worden gelegd in 't voorjaar en 't wijfje blijft bij den eieren en in de eersten tijd ook bij de jongen zitten als een hen bij haar kuikens, iets dat in de insectenwereld slechts zelden voorkomt. Ouderzorg komt bij de insecten nog 't meest voor in de orde van de

vliesvleugeligen, bij de mieren, bijen en wespen, maar toch lang zoo direct en aandoenlijk niet als bij onze veel gesmade oorworm. De jongen, die uit de eitjes komen, lijken al dadelijk op oorwormen, bij de vierde vervelling krijgen ze al vleugelstompjes, de poptoestand komt niet voor. De larven hebben allemaal rechte tangen, zooals de volwassen wijfjes ook hebben. Maar de mannelijke larven zijn toch altijd van de vrouwelijke te onderscheiden doordat bij de eerste aan de rugzijde negen, bij de laatste slechts zeven achterlijfsringen te zien zijn.

Oorwormen zijn alleseters, maar ze hebben een groote voorliefde voor fijne plantendeelen, bloemen, meeldraden en fijne vruchten en staan dus bijzonder slecht aangeschreven bij tuinbouwers. De vogels pikken er heel wat weg voor zoover ze overdag te bereiken zijn. Voor de rest vangt de tuinbouwer ze door te zorgen voor donkere schuilplaatsen en als daar de oorwormen zich in groot aantal hebben verzameld, worden ze hutje met mudje verdelgd. Boerenkoolbladeren, ouderwetsche dahlia's, rietstengels bewijzen hierbij belangrijke diensten.

De kleine oorworm, *Labia minor*, is een groot liefhebber van paardenmest en ontbreekt zelden in bloemisterijen en buitenplaatsen, waar veel met dat artikel gewerkt wordt. Ook vertoont hij zich wel op bloemen. Het diertje is dadelijk te kennen aan de tangen, die ook bij 't mannetje recht zijn met gezaagde binnenrand en aan de sprieten, die 12 leden tellen. Ook is hij veel kleiner.

Er is nog een derde oorwormsoort voor ons land vermeld: *Chelidura acanthopygia*, die heeft ongetande tangen, sprieten met dertien leden en bovendien een klein driehoekig schildje tusschen de beide dekschilden, juist zooals de kevers hebben.

Wellicht zouden er, indien we er eens op gingen letten, nog wel meer oorwormsoorten voor den dag komen. Vlijtige onderzoekers, die eens een oorwormsoort, nieuw voor de Nederlandsche fauna willen ontdekken, moeten maar eens uitkijken op plekken, waar oorwormen te verwachten zijn, vooral tusschen rommel op 't strand. Let vooral op de vleugels. Bij onze bekende soorten steekt de saamgevouwen achtervleugel nog een flink eind buiten de dekschilden uit, bij de soorten, die nog in ons land te verwachten zijn, op één na, is dat niet het geval; die hebben geen of zeer korte achtervleugels. De meeste kans hebt ge op de volgende soorten:

1. *Labidura riparia*, sprieten met 27—30 leden, geen stinkklieren, achtervleugels gedeeltelijk wel zichtbaar.
2. *Apterygida media*. Sprieten met 12 leden, tangen wijd uit elkaar.
3. *Forficula pubescens*, sprieten met 12 leden, tangen aan de basis vlak bij elkaar.
4. *Anisolabis maritima*, sprieten met 24 leden.
5. *A. annulipes*, sprieten met 16 leden.

Eventueel wil ik de vondsten gaarne nazien en nader determineeren. 't Zou wel aardig zijn, als de Levende Natuurders nog in 1913 de vaderlandsche fauna met een of meer oorwormsoorten konden verrijken. In havens en op schepen kunt ge bovendien nog vreemde oorwormen vinden uit warme landen, waar ze in groote verscheidenheid voorkomen. Ook deze pothoofd-oorwormen wil ik wel determineeren.

JAC. P. TH.